מפניני הפרשה - מאמר

הבדל קטן אך גורלי

בפרשתנו סופר על אירוע חריג שהוא גם חמוד מאוד: "**ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי... ויקוב את השם ויקלל**" (פרק כד' י').
להזכיר את ה' המפורש ששמע בהר סיני ולקלל? הדבר ממש נורא ומזעזע!!!
כיצד קרה דבר כזה?!! רבי אברהם אזולאי סבו של החיד"א זצ"ל מסביר זאת בספרו "בעלי ברית אברם" - ודבריו כה אקטואליים עבורנו ובתקופתנו.
רבי אברהם מציב זה מול זה שני פסוקים שמדוברים על בני אדם שיצאו. אצל משה רבינו נאמר: "...**ויצא אל אחיו, וירא בסבלותם**..." (שמות פרק ב' יא'), ואצל בן האיש המצרי נאמר: "**ויצא**...**ויקוב את השם ויקלל**". ולא בכדי נאמרה אצל שניהם - "**ויציאה**".
משה רבינו גדל בארמונו של פרעה, היה נכדו המאומץ, נסיך מעודן בארמון המלך. והוא יצא משם, אל ההיפך הגמור. יצא אל אחיו המעונים והמדוכאים. יצא להצטער בצערם, לחוש בעיניים.
הרג את המצרי אשר הציק לאחיו (המצרי הוא אביו של המקלל שמוזכר בפרשתנו) סיכן את נפשו והסתכן בחמתו של פרעה. נמלט על חייו והלך וישב שנים רבות בגלות, עד ששב ביד רמה כמושיעם של ישראל.
והמקלל, גם הוא יצא, שהרי הוא שהה בקרבם של עם ישראל, והיה עד לכל האותות והמופתים. עבר ביבשה בים סוף, שמע את קול ה' במתן תורה, אכל מהשליו, שתה ממי באר המהלכת.
ראה את משה איש האלוקים ואת אהרון קדוש ה'. ראה את עמוד הענן ועמוד האש. חי באווירה של קדושה, של עבודת ה', ויצא אל ההיפך הגמור - אל הבעיטה בכל קודש, יצא מברכה – לקללה ומחיים – למוות נפשע!
הרי לפנינו שתי יציאות אומנם מנוגדות, אך יש בהן צד שווה: משה רבינו נלקח לבית פרעה בהיותו תינוק. כל התחזיות הורו שהוא יהיה לנסיך מצרי נכבד, מאומה לא חסר לו בארמון, וכוח טמיר משך אותו החוצה - אל אחיו.
המקלל, גם הוא גדל עם אימו בבית ישראלי, ושהה עם העם בשעותיו הנשגבות, לא היה חסר לו דבר. אבל כוח טמיר משכו החוצה, אל הטומאה, השאול והאבדון - מהו אותו כוח נעלם וחזק, אשר שולט על הברואים ומכריה אותם לפעול נגד תנאי חייהם, ונגד הרגליהם? רבי אברהם איתר אותו והשם אותו - השורשים, האבות!
משה רבינו בן עמרם, נכדו של לוי בן יעקב אבינו ע"ה. גדל וחונך בחינוך שורשי המחבר אותו לעמו ולמורשתו. לכן גם אם יוצעו לו כל המנעמים של העולם - יימשך בכוח בלתי מודע אל מקורו ואל שורשיו!
ואילו המקלל – היה בן איש מצרי, וכפי הנראה ספג ממנו את יסודות המורשת המצרית. גם אם יסתפח אל עם ישראל, גם אם יראה אותות ומופתים, תמיד ימשך אל מקורו ובמריבה הראשונה יצא ויבעט!!
כמה חשובים ואקטואליים הדברים לדור שלנו! כאשר אנחנו עסוקים בשיקולים לבחירת מוסדות החינוך של בנינו ובנותינו.
חשוב מאוד שנזכור שכך מוכה במציאות - חינוך בבית ובמוסדות חינוך המעניקים חינוך שורשי הנאמן למורשת היהודית הייחודית המפוארת, יקנו לילדנו חוסן יהודי כזה שגם אם בשלב מסויים יהיו נתונים בלחצים חיצוניים וימצאו ב"**כור היתוך חברתי ותרבותי אחר**" - בליבם ובפועל ישאפו לחזור למורשת העשירה והנפלאה, את האמונה התמה והזכה.

בין אדם לחבירו

אדם שהוא אבל בתוך שבעת ימי האבלות – מן הדין אינו חייב לקום בפני תלמיד חכם, ומכל מקום אבל הרוצה להחמיר על עצמו קום בפני תלמיד חכם או זקן – תבא עליו ברכה.
המצווה לקום מפני החכם אינה בשביל החכם שיראה שמכבדים אותו, אלא היא לאדם עצמו, ולכן גם אם החכם או הזקן סגי נהור (עיוור) שאינו רואה מי קם ומי לא קם לפניו – צריך לעמוד בפניהם. וכן הדין אם עברו חכם או זקן ליד אדם שהוא סגי נהור (עיוור) – חייב הוא לעמוד בפניהם.

שואל ומשיב

שאלה: האם יש להעדיף עליית משלים בשבת שלפני יום הפטירה, כדי לומר קדיש, או עדיף יותר לעלות מפטיר ולקרות ההפטרה בנביא?

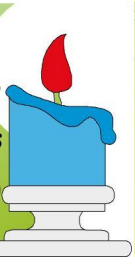
תשובה: בספר 'מקדש מלך' על ספר הזוהר פרשת ויקהל מבואר על פי מדרש הנעלם, שעליית מפטיר עדיפא, ויש בה תועלת ונחת רוח לנפטר יותר מעליית משלים, ואפילו כשאין קדיש למפטיר. מרן החיד"א כתב כי כך המנהג פשוט שבהגיע יום פקודת השנה לאב או לאם, הבן עולה למפטיר בשבת הקודם וכן כתב בספרו 'לדוד אמת' סימן יח'. וכן כתב בשו"ת 'מעשה אברהם' יורה דעה סימן נו' וכן דעת הבן איש חי בהלכות שנה שניה פרשת תולדות ובספר 'מעבר יבוק' סימן ב'.
לכן בשבת שלפני יום הפטירה נכון לעלות עליית מפטיר, אולם יש להדגיש שזה בתנאי שהוא יודע לקרות ההפטרה כדת.
אם חל יום הפטירה בשבת, כתב הגאון רבי חיים פלאג'י בשו"ת 'נשמת כל חי' חלק יורה דעה סימן עב' שיעלה למפטיר בשבת הקודם. וכן כתב בשו"ת מעשה אברהם חלק יורה דעה סימן נו'.
אולם מדברי האר"י שהובא בשער הכוונות, מובן שהעיקר הוא יום הפטירה, ולפי זה הנכון הוא לעלות מפטיר בעצם יום הפטירה שחל בשבת. וכן פסק הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות בספר 'שער אפרים' שער ט'.
אמנם רבי אליהו מני בשו"ת מעשה אליהו סימן צב' שהורה למעשה באופן כזה שיקרא מפטיר בשבת הקודם.

סיכום: יש להעדיף עליית מפטיר בשבת הקודם ליום הפטירה. אם חל יום הפטירה בשבת, נכון להתחיל אמירת הקדיש מליל שבת הקודם, וימשיך באמירתו עד יום השבת שחל בו יום הפטירה, ועד בכלל.
ההפטרה יש אומרים שנכון יותר לאומרה ביום השבת שחל בו יום הפטירה, ויש אומרים שהנכון לאומרה בשבת שלפני יום הפטירה ושני המנהגים נכונים ומבוססים עפ"י גדולי ישראל. ואם אפשר טוב להפטיר בשניהם גם בשבת הקודם וגם בשבת שחל בו יום הפטירה. (עפ"י שו"ת יחווה דעת חלק ה' - נט')

מפניני הפרשה - רעיון

להזהיר גדולים על הקטנים

פרשתנו פותחת בציווי ה' לשה רבינו: "**אמור אל הכוהנים, בני אהרון, ואמרת אליהם**..." (פרק כא' א'). את הכפילות בפסוק זה דורשים חז"ל במסכת יבמות דף קיד. כך: "**אמור... ואמרת – להזהיר גדולים על הקטנים**".
מסביר הרמב"ן בפירושו לתורה שהתורה מצווה להדריך כראוי את הילדים, שלא תצא חלילה תקלה על ידם: "**והאזהרה הזאת, לומר שלא נסייע בטומאת הקטנים בידים. ובאו בזה אזהרות רבות בתורה...בדם ובשרצים וטומאה, ומהם נלמוד לכל איסורין שבתורה שלא נסייע באחד מהם שיעברו עליו הקטנים, אבל אם יעשו הם לדעת עצמן אין אנו מצווין עליהם להפרישם**".
רבי משה סופר ("חתם סופר"), מוצא בהוראה זו משמעות אקטואלית נוספת: בנוהג שבעולם כשהולך אדם לבית עולמו, דואגים אנשי "החברא קדישא" ושאר אנשי הציבור ל"גדולים". הם מספקים כל מה שדרוש לכבוד נפטר "גדול": הלוויה מכובדת, הספדים נאים, ודואגים להנציח את שם הנפטר, כראוי למעמדו הרם. אולם מרוב עיסוקיהם ב"גדולים" שוכחים את ה"קטנים", את היתומים האומללים האלמנה המסכנה, שהנפטר עזבם לאנחות בעולם ללא דאגה מספקת לקיומם החומרי - לדעתו הפסוק הזה בתורה בדרך רמז מתייחס לכהן שאביו או אימו נפטרו, והתורה מדגישה: "**אמור... ואמרת**" – להזהיר גדולים על הקטנים.
בכך מורה לנו התורה הקדושה, שבשעה שהמוות פוגע בראש המשפחה, צריכה עיקר דאגתנו להיות נתונה ל"קטנים" – היתומים הקטנים והאלמנה הבודדה – הזקוקים לסעד חומרי ולעידוד נפשי באסונם הכבד.
רק כאשר נתייחס כראוי אל ה"קטנים" והחלשים, ונשתדל לספק להם את כל צורכיהם, נמלא בכך את מלא חובתנו גם כלפי ה"גדולים".

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

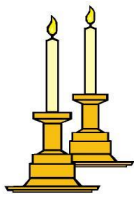
יעקב (קובי) בן אביבה בן סדון ז"ל יונה שמעון בן אשר הופמן ז"ל
אברהם בן יחיאל קראווני ע"ה פרץ בן כוכבה ומיכאל עטיה ז"ל
טל בן יפה אביטל ע"ה עמרם בן יהושע חסין ז"ל
אהרון בן שלום ושרה שרון ז"ל ניר בן דרורה ארזוני ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

סמ"ר עומר בן תהילה ון גלדר ז"ל והי"ד
יעקב יצחק בן שמואל אריה הויזמן ז"ל עזרא נחום בן עזיזה ז"ל
ז'קלין בת אסתר אדרי ע"ה אימי רחל בת ליזה בוחניק ע"ה
רחל בת פסיה דבורה שפירא ז"ל עלו"ה (עליזה) בת ליזה עזריה ז"ל

בס"ד יד' לחודש אייר ה'תשפ"ו
שנה שלושים ואחת גליון מספר 31
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

חשמונאים (שעון קיץ)
כניסת השבת: 19:02
יציאת השבת: 20:00
זמן רבנו תם: 20:32

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת אמור
אבות פרק ד'
מפטירים
"והכהנים הלווים בני צדוק"
(יחזקאל מד' טו')

המקורות לאמירת פסוקי דזמרה עפ"י שו"ע בסימן נא' ופוסקים אחרונים

מקור בתלמוד

סדר "פסוקי דזמרה", כפי שאנו נוהגים לומר כיום, מורחב יותר מסדר פסוקי דזמרה שמצויין במקורות שבתלמוד. אמירת פרקי התהלים הכלולים ב'פסוקי דזמרה' מבוססת על שתי מימרות בגמרא: מקור א' בתלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב. ממנו עולה שצריך לומר פסוקים של שבח לקב"ה, לפני התפילה, אבל לא מובא מהם פסוקי השבח: "**דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל. מנלן? ממשה, דכתיב 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא' (דברים ג), וכתיב 'ה' א-לקים אתה החלת להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך', וכתיב בתריה 'אעברה נא ואראה את הארץ הטובה'...**"

במקור ב' בתלמוד במסכת שבת דף קיח: מובאים דברי רבי יוסי, מהם עולה שיש שבח גדול לומר 'פסוקי דזמרה', לפני ברכות קריאת שמע ותפילת שמונה עשרה. "...**אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. אימר?! והאמר מר: הקורא הלל בכל יום - הרי זה מחרף ומגדף? כי קאמרינן בפסוקי דזמרא...**"

ממקור זה בתלמוד עולה ש'פסוקי דזמרה' הם 'הלל', אולם לא נזכר במפורש מה נכלל ב'פסוקי דזמרה'. מפרש רש"י: **פסוקי דזמרא: שני מזמורים של הילולים 'הללו את ה' מן השמים', 'הללו אל בקדשו'**:

בית יוסף

מדברי רש"י משמע שדווקא שני המזמורים הנ"ל הם עיקר 'פסוקי דזמרה', ולא כל המזמורים שבסוף ספר תהלים. אכן כך מובא גם ב 'בית יוסף' בסימן נב' בשם כמה מפוסקי אשכנז: "...**וגם בהגהות מיימוניות (דפוס קושטא פ"ז ד"ה ושבחו) כתוב בשם ס"ה שאומר אשרי ומדלג ואומר הללו את ה' מן השמים והללו אל בקדשו וחותם בישתבח ע"כ ונראה שטעמם משום דבפרק כל כתבי (שבת קיח:) אהא דאמר רבי יוסי יהי חלקי מגומרי הלל בכל יום ואוקימנא בפסוקי דזמרה ופירש רש"י פסוקי דזמרה שני מזמורים של הילולים הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו...**"

בהמשך, נראה שלמזמורים אלו ישנה קדימה, כאשר אדם נאלץ לדלג על חלק מ'פסוקי דזמרה'. אמנם הרי"ף במסכת ברכות כג. (יצוטט להלן) וראשונים נוספים בעקבותיו, מפרשים ש 'פסוקי דזמרה' – הכוונה לכל הפרקים שבסוף ספר תהלים. ייתכן שהם הסתמכו על לשון הגמרא, "הלל", שפירושו כל פרקי ההילולים, ולא שני פרקים בלבד.

רמב"ם

וכן כתב הרמב"ם בהלכות תפילה, פרק ז' הלכה יב' ש 'פסוקי דזמרה' – הכוונה לכל הפרקים מתהילה לדוד עד סוף ספר תהלים: "...**ושִבְחוּ חכמים למי שקורא זמירות מספר תהלים בכל יום ויום מתחילה לדוד עד סוף הספר...**"

למזמורים אלה נוספו פסוקים נוספים מהכתובים כולל אמירת 'הודו' ו'יהי כבוד' ושירת הים, המהווים יחד את 'פסוקי דזמרה' של זמננו.

פסיקת הטור

הטור בסימן נא' כתב שהמסקנה היא ש 'פסוקי דזמרה' – הכוונה לכל הפרקים מתהילה לדוד עד סוף ספר תהלים: "...**ומסקינן כי קאמר בפסוקי דזמרה ומאי ניהו תהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל יה...**"

ברכות "ברוך שאמר" ו"ישתבח"

ברכת "ברוך שאמר" שנאמרת לפני "פסוקי דזמרה" וברכת "ישתבח" שנאמרת אחרי "פסוקי דזמרה", למעשה תוחמות את "פסוקי דזמרה".

הרי"ף

ברכות אלו לא מוזכרות כלל בדברי חז"ל, אלא רק בדברי הראשונים ופוסקים מאוחרים יותר, אך הן מיוחסות לאנשי כנסת הגדולה, כפי שכתב הרי"ף במסכת ברכות דף כג.

הרא"ש

וכן כתב הרא"ש במסכת ברכות פרק ה' סימן ה' וכמו הרי"ף הוסיף שיש להימנע מהפסק מ 'ברוך שאמר' עד אחרי תפילת 'שמונה עשרה'.

פסיקת הטור

הטור באורח חיים ברכות סימן נא' כתב מספר שבחים לגבי אמירת ברוך שאמר ואת הדרך הנכונה לאומרו.

"**ברוך שאמר וכו' צריך לאומרו בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד וכתב בספר היכלות שיש בו פ"ז תיבות וסימנו ראשו כתם פז וכן הוא נוסח אשכנזים ונתקנה ברכה זו משום הא דאיתא בפרק כל כתבי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום...**

...**ותו גרסינן בפ"ק דברכות (ד:) אמר רבי אלעזר: כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג"פ מובטח לו שהוא בן העוה"ב וכן דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחרי כן יתפלל לכן תקנו לאומרם קודם תפלה וקבעו ברכה זו לפניהם ואחת לאחריהם והיא ישתבח...**"

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע בסימן נא' סעיף א' פסק בפשטות: אומרים ברוך שאמר, קודם פסוקי דזימרה, וישתבח, לאחריהם.

משנה ברורה

המשנה ברורה בס"ק א' כתב שמקורו של ברוך שאמר בפתק מן השמים: "...**שבח זה תקנוהו אנשי כנסת הגדולה על ידי פתקא דנפל מן שמיא ומצאוהו כתוב בו. ויש בו פ"ז תיבות, וסימנו 'ראשו כתם פז', רוצה לומר ראש התפילה הוא ברכה של פ"ז תיבות. על כן אין לגרוע ולא להוסיף על פ"ז תיבות. ונכון לאומרו מעומד ואפילו ביחידי...**"

ילקוט יוסף

בילקוט יוסף סימן נא' – א' הדגיש שתקנת חז"ל הייתה אומרם לפני התפילה לכן, מי שלא אמרם לפני התפילה, יאמר אותם בלי ברכה:

"**תיקנו חז"ל לומר פסוקי דזמרה קודם התפילה, וברכת "ברוך שאמר" לפניהם, וישתבח לאחריהם. לכן אם לא אמר פסוקי דזמרה קודם התפילה אינו רשאי לאומרם בברכה אחרי התפילה.**

פינת העורך

"**ויצא בן אשה ישראלית...**" איך זה קורה? כתב ה"אור החיים" הקדוש שהתשובה לכך היא: "ויצא" – הרי זה מעשה שטן...ואולי אנו מכירים זאת: משוחחים - ולפתע "יוצא לנו" לשון הרע...

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לדוד ונעמה גלעדי הי"ו ולכל בני משפחותיהם – משפחת גלעדי ומשפחת גלר הי"ו לרגל הולדת בנם בכורם אריאל בניה הי"ו והכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

יהי רצון שתזכו לגדלו באושר, שמחה ונחת ויראת שמים, וימצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לשירה ומרום דהרי הי"ו ולכל בני משפחותיהם – משפחת דהרי ותמאם הי"ו לרגל הולדת בנם בנימין הי"ו והכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

יהי רצון שתזכו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

בגיליונות הבאים נדון בשאלה: באיזה נסיבות תקנו חז"ל לברך "הטוב והמטיב" על בשורות טובות ובאיזה נסיבות תיקנו שיברכו "שהחיינו". וכן בשאלה באיזה נסיבות מברכים ברכת דיין האמת על בשורות רעות.

תמצית ההקדמה - ברכת ההודאה על הגשמים

רבותינו יחסו גבורת ה' לירידת הגשמים, מפני שהם יורדים בגבורה. ברכת השבה מזכירים אנו את גבורות ה' בתפילה והפותחת **במילים "אתה גיבור לעולם ה'"** בה מזכירים **"משיב הרוח ומוריד הגשם"**, והיא עצמה ברכת **"מחיה המתים"**, מדוע? מפני שגשמים מסמלים את הפרנסה, ומאחר והגשמים חשובים כתחיית המתים, קבעו חז"ל ברכה זו בתחיית המתים".

ועוד, מובא במסכת תענית בדף ב. שאחד משלשת המפתחות המסורים באופן בלעדי ביד ה' יתברך ולא נמסרו ביד שליח, הוא מפתח הגשמים.

נראה שהסיבה לכך היא שהשגחת ה' יתברך בעולמו, ובמיוחד על ארצו ועמו, היא באמצעות הגשם, ומקרא מפורש הוא בחומש דברים פרק יא'. נראה שכל סוד השגחת ה' בעולמו, אשר אינו בא לידי ביטוי במערכות החיים לעתים קרובות ביותר, מורגשת היא מידי שנה בעונת הגשמים.

מובא בספרי דברים פרשת עקב פיסקא מ': **"ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה, וכי אותה בלבד הוא דורש?...ובשביל דרישה שדורשה, דורש כל הארצות עמה"**. וכמו שכתב הרמב"ן בפירושו לתורה בחומש דברים פרק יא' סוף פסוק י': **"ויש בו סוד עמוק, כי הארץ הזאת נדרשת בכל והיא הכל, וכל הארצות מתפרנסות ממנה באמת"**. ולכן, דרישה זאת שהיא הגשמים מקור פרנסת העולם ומלואו, מקורה בארץ־ישראל, ארץ אשר עיני ה' בה תמיד, וממנה נמשכת הדרישה והשפעת הטובה לכל העולם, כי באמת עיני ה' משוטטות בכל הארץ, ועוד יש מה להאריך בזה.

פסיקת מרן השו"ע

וכן פסק מרן פסק להלכה בשו"ע בסימן רכא סעיף א' שאת ברכת ההודאה על הגשמים אין לברך, אלא בשנה שהיה בה צער עקב עצירת גשמים ולבסוף ירדו גשמים, ואפילו אם לא ירדו בכמות גדולה של כדי רביעה.

הרמ"א בהגה הסביר שכיום לא נוהגים לברך את הברכה על הגשמים, מפני ריבוי הגשמים "במדינות אלו" ואכן דבריו מתאימים למי שגר באירופה באזור פולין והסביבה: **"אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים, מברכים עליהם אף על פי שלא ירדו עדיין כדי רביעה, משירדו כל כך שרבו על הארץ שיעלו (עליהם) אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה. הגה: ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים, משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרין כל כך..."**

בסעיף ב' פסק להלכה לגבי ברכת ההודאה על הגשם למי שיש לו קרקע את נוסח הברכה לפי החלוקה, שפסקו הרי"ף והרמב"ם, ולגבי החתימה על הברכה פסק כמו הנוסח שכתב הרמב"ם: **"ומה מברך, אם אין לו שדה אומר: מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ואלו פינו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו, וחותם: ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות, ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר, מברך הטוב והמטיב ואם אין לו שותף בשדה, מברך שהחיינו. הגה: י"א דהשומע שירדו גשמים מברך הטוב והמטיב (רשב"א)**.

משנה ברורה

במשנה ברורה בסימן רכא' ס"ק א' כתב שבארץ ישראל מצוי יובש עקב עצירת גשמים, מצוי שמברכים את ברכת ההודאה זו, והדגיש שגם בארץ ישראל, אם גשמים יורדים יום אחרי יום יש לברך רק ביום הראשון שירדו.

ביאור הלכה

בביאור הלכה סימן רכא' בד"ה "אם היו" כתב תחילה שנראה לומר שגם הרמב"ם מסכים לפסיקת מרן בשו"ע שרק על גשמים שבאו אחרי עצירת גשמים מברכים ברכת ההודאה על הגשמים, והביא ראיה לדבריו.

ערוך השולחן

גם בספר ערוך השולחן בסימן רכא' סעיף ב' התייחס לשאלה זו, ולפי הבנתו בפסיקת הרמב"ם, אם ירידת הגשמים הייתה בכמות הממוצעת, אין צורך לברך ברכת הודאה על הגשמים, אבל כאשר הגשמים מרובים יותר, בארץ ישראל שריבוי גשמים לא מקלקלת את התבואה, מברכים ברכת ההודאה על הגשמים, אבל במדינות בהם ריבוי הגשמים יכול להזיק לתבואה, אין לברך על ריבוי הגשמים:

כף החיים

בספר כף החיים בסימן רכא' ס"ק ב' כתב בשם הברכי יוסף, שאם היו בתענית על עצירת גשמים, וירדו גשמים רבים, אך לא די הצורך, יש לברך ברכת ההודאה על הגשמים, אך להמשיך בתענית.

חזון עובדיה

בחזון עובדיה בהלכות ברכת הודאת הגשמים עמוד שפו' סעיף א' כתב שלהלכה, שנה שהייתה בה עצירת גשמים, והוצרכו לתפילות ולרחמים, ובחסדי ה' נשמעה תפילתם, וירדו גשמים רבים, יש לברך את ברכת ההודאה על הגשמים לפי החלוקה שפסק מרן, בין מי שאין לו קרקע למי שיש לו קרקע, וכן בחלוקה בין מי שיש לו קרקע, אם יש לו שותף או אין לו שותף בקרקע: **"שנה שהייתה בה עצירת גשמים, והיה העולם בצער, והוצרכו לתפלות ולרחמים, ובחסדי ה' נשמעה תפילתם, וירדו גשמים רבים, אפילו לא היה בהם כדי רביעה, כל שירדו כל כך שרבו על הארץ עד שהיו עולים אבעבועות מן המטר והולכים זה לקראת זה, והוא שיעור משיצא חתן לקראת כלה, מי שיש לו שדה יברך שהחיינו. ואם השדה היתה בשותפות עם חבירו, יברך הטוב והמטיב. ואם אין לו שדה מברך מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על כל טפה וטפה מהגשמים שהורדת לנו, ואילו פינו מלא שירה כים ובו', עד הן הם יודו וישבחו ויפארו את שמך מלכנו, ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות..."**

פסקי תשובות

בספר פסקי תשובות בסימן רכא' אות א' כתב שאם היתה עצירת גשמים, ושנה הבאה החלו גשמים בזמנם, יש לברך ברכת הודאה על הגשמים. עוד כתב שרק למי שיש שדה של לפחות 15 אמות על 15 אמות ומעלה, יש לברך שהחיינו או הטוב והמטיב כהודאה על הגשמים. **"...ועפ"י מסקנת הדברים בארץ ישראל כשיש עצירת גשמים והבריות בצער, ובחסדי ה' יתברך התחילו לירד גשמים מרובים, או לשנה הבאה כשבא עת הגשמים התחיל הגשם לרדת בזמנו בריבוי, יש לברך בנוסח הברכה המובא בשו"ע "מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו, ואילו פינו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו, וחותם בא"י אל רוב ההודאות". "ואם יש לו שדה בגודל לכל הפחות ט"ו אמה על ט"ו אמה שגודל שם גידולי שדה וכדומה מברך שהחיינו (ואין מברך הברכה הנ"ל), ואם השדה בשותפות עם עוד יהודי מברך הטוב והמטיב (ואינו מברך שהחיינו והברכה הנ"ל)".**

סיכום

שנה שהייתה בה עצירת גשמים, דבר הגורם לצער לבני האדם, והוצרכו לתפילות ולרחמים על הגשם, ובחסדי ה' נשמעה תפילתם, וירדו גשמים רבים, עד שהיו עולים מעין אבעבועות מן המטר ברדתו אל הארץ, והוא שיעור הנקרא בגמרא ובפוסקים "משיצא חתן לקראת כלה", אפילו אם לא היה בהם כמות מספקת כדי רביעה, מי שיש לו שדה יברך "שהחיינו" ואם יש לו שותף לשדה מברך "הטוב והמטיב".

ואם אין לו שדה מברך מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על כל טפה וטפה מהגשמים שהורדת לנו, ואילו פינו מלא שירה כים וכו'. הצורך לברך ברכה זו מצוי יחסית בארץ ישראל, ויש לברכה גם כיום שנמצא פתרון לכאורה של התפלת מים.

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

בתהלים פרק ב' פסוק ט': "**תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם**" ביאר מלבי"ם שהקב"ה אומר לעם ישראל שניתנת להם הרשות לרצוץ את הגויים שקמו על ה' – על עם ישראל בשבט ברזל, והם יהיו ככלי יוצר המוכן לקבל הניפוץ והשבירה לגמרי – כלומר הרשה גם להכריתם ולהאבידם לגמרי.

את פסוק י': "**ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ**" – מבאר מלבי"ם שעם ישראל שקיבל את רשותו של הקב"ה לרצוץ את הגויים שקמו עליהן פונה לגויים לתקן את דרכיהם ובכך ימנעו מאבדון: "**ועתה, רוצה לומר אחר שה' הרשה אותי ע"ז וכל ממלכות הארץ נתן בידי, ורק אם אשאל אכריתם ויאבדו, א"כ למה תמרדו ותמתינו עד עת שתאבדו, טוב שתשכילו עתה. השכילו הוסרו ר"ל השכילו זאת מצד הערת השכל וקבלו זאת מאהבה, או עכ"פ הוסרו מצד המוסר ויראת העונש העתיד לבא עליכם, ומצד זה**".

פסוק יא': "**עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה**" – הוא המשך הפניה לאומות העולם שיתקנו את דרכם, כדי שסופם יהיה טוב והרעדה תהפך לגילה: "**עבדו את ה' ביראה, ובזה תרויחו שלבסוף תגילו ברעדה הזאת שחרדתם ויראתם מן העונש. מפרש דבריו, נגד מה שאמר עבדו את ה' במה תעבדו את ה'?**"

את הפסוק האחרון פסוק יב': "**נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו**" מבאר מלבי"ם כסיום הפניה לאומות העולם "**נשקו בר**" - שיתחברו למבורר מאת ה'. פירוש אחר "**נשקו בר**" – שיהיו היו כמוץ הנושק וסובב את הבר והדגן, ולא כמוץ אשר תדפנו רוח.

"**נשקו בר, התחברו אל המבורר מאת ה', שבמה שתעבדו עבודת המלך משיח ה' ידמה כאילו אתם עובדים את ה'. וגם אמר נשקו בר, היו כמוץ הנושק וסובב את הבר והדגן, בל תהיו כמוץ אשר תדפנו רוח. לכן תפס מילת בר שהוראתו תאומית על המבורר והנבחר ועל הבר והדגן, ונגד מה שאמר ביראה, מפרש ממה יתיראו? פן יאנף ה' (הנזכר בכתוב הקודם) ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו, רוצה לומר אחר שרק במעט שיבער אפו תאבדו דרך, כמ"ש ודרך רשעים תאבד, וכ"ש שראוי לכם להתירא פן יאנף, שפעל אנף מורה על שמכלה חרון אפו בעונש נחרץ, ונגד מ"ש וגילו ברעדה מפרש כי אשרי כל חוסי בו ולכן תגילו אח"כ על שחסיתם בה**".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית, ושהספר מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם. את פסוקים י' עד יב' מפרש מלבי"ם שזו חוכמת המוסר שאומר האב לבנו - לדוגמא שלא ילך בחבורה עם אנשים שליליים, שיכולים לפתות אותו לעשות מעשה לא קיצוני - לפגוע בבני אדם, מבלי להורגם, אלא רק לקחת את ממונם והם ישארו בחיים.

את פסוקים יג ויד' מפרש המלבי"ם שהם דרכי הפיתוי – שעל ידי זה נמצא הון יקר מכסף וזהב וכדומה, ממנו גם הוא יקבל את חלקו בגורל.

את פסוק טו': "**בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם**". מפרש מלבי"ם שבפסוק זה חוזר האב אל בנו ומזהירו לא לבתפתות אליהם ולא ללכת איתם לא במסלול הראשי שלהם ולא בנתיבית הצדדיים, ומוסיף, שלא רק להימנע מללכת איתם, אלא לגמרי להימנע מלהיות במחיצתם.

"**בני אל תלך בדרך אתם, דרך הוא הדרך הגדול הקבוע לרבים, והנתיבות הם של יחידים, ומוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בדרך הגדול שלהם הקבוע לכולם, כי גם אל תלך בנתיבתם, בנתיב שהולך בו יחיד מהם. וגם הוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בצוותא חדא, כי גם אם הם אין הולכים שם מנע רגלך שלא תלך בנתיב שהלך בו יחיד מהם, כי הם ירצחו גם אותך:**

את פסוק טז': **כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך דם**" מפרש מלבי"ם שאותם אנשים הם רצים אל הרע – ומתחיל להסביר לגבי גזל שהוא דבר שבקלות ניתן להסביר את הרוע שבו וזה לא נעצר שם ומגיע עד לרצח, ועוד שמי שמחיל להיות בחברתם קשה לו להימלט מהם.

"**כי רגליהם לרע ירוצו, האב מודיע לבנו הקטן שידע שכל מה שרצים הוא לרע כי הגזל הוא דבר רע, (בזה יתחיל האב ללמד את בנו בדבר שיבין בקל בשכלו, ומוסיף להסביר לו כי) חוץ ממה שהוא דבר רע ירצחו גם אותך, כי ימהרו לשפך דם, (וגם כל תחשוב שבתוך כך תשמט מידם, כי ימהרו לזה)**".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. כמה זמן אחרי שנולדה בהמה מותר להביאה כקורבן לה'?

א. אחרי יום אחד. ב. אחרי שלושים יום.

ג. מהיום השמיני. ד. אחרי שנה שלימה.

2. ממה מביאים את מנחת העומר?

א. מחיטים. ב. מחיטים, שעורים המעורבים עם לבונה.

ג. משעורים. ד. מדבש תמרים יחד עם שמן זית ויין.

3. מה היו עושים עם שני בזיכי הלבונה שהיו בצד לחם הפנים?

א. חלק הוקטר לה' וחלק נאכל על ידי הכהן הגדול. ב. הוקטרו לה'.

ג. חלק הוקטר לה' והשאר חולק לכל הכוהנים. ד. שמרו לשבת הבאה.

שאלה עפ"י פירוש רמב"ן - כיתות ו' עד ח'

7. מה כוונת הפסוק: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..." (פרק כב')?

א. לא לטמא את קורבנות השלמים. ב. לא להאכיל תרומה לזר.

ג. לא לטמא ולא לאכול את כבשי קורבן התמיד. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ו'

4. "וספרתם לכם ממחרת השבת" (פרק כג') מהו ממחרת השבת?

א. יום ראשון בשבוע. ב. השבת אחרי הקרבת העומר.

ג. ממחרת יום טוב ראשון של פסח. ד. אף תשובה לא נכונה.

5. המקלל היה: "בֶּן אִישׁ מִצְרִי" (כד') בן של איזה איש מצרי היה?

א. האיש המצרי שהרג משה. ב. אחד מערב רב שיצאו עם ישראל.

ג. בנו של פרעה שהתגייר. ד. היה ישראלי, אך התנהג כ "איש מצרי".

6. מה כוונת הפסוק: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..." (פרק כב')?

א. לא לטמא את קורבנות השלמים. ב. לא להאכיל תרומה לזר.

ג. לא לטמא ולא לאכול את כבשי קורבן התמיד. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש ספורנו - כיתות ו' עד ח'

8. המקלל היה - "בֶּן אִישׁ מִצְרִי" (פרק כד') האם הוא התגייר?

א. לא התגייר. ב. הוא התגייר, אך רק כלפי חוץ.

ג. כן התגייר. ד. לא היה צריך להתגייר כי היה בן אשה ישראלית.

ברכות והודעות

מדרשת "הדרך אלייך" בחשמונאים על שם אשת החסד: אודליה פונקלר (תורג'מן) ז"ל חינה נקודת אור בחשמונאים פעילה בימים: ראשון, ורביעי בערב, וכן ביום רביעי בבוקר.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941